

Torma Katalin

Perzsa közvetítő nyelven írt magyar nyelvkönyv: *Xod-âmuzi-ye zabân-e majâri*

1. Bevezetés

Mindig nagy jelentősége van annak, mikor a nyelvkönyvpiacra megjelenik egy hiánypótló kiadvány: a magyar mint idegen nyelv tankönyveinek történetében ilyen a 2017-ben Iránban publikált perzsa nyelvű *teach-yourself* (önálló tanulásra szánt) MID-tankönyv, Abolfazl Qâsemi munkája, a *Xod-âmuzi-ye zabân-e majâri (A magyar nyelv tanulása)*.¹ Sajnos azonban nem minden hiánypótló munka váltja be a hozzá fűzött reményeket. A jelen tanulmányban ismertett könyv is erre példa.

A *Xod-âmuzi-ye zabân-e majâri. A magyar nyelv tanulása* (a továbbiakban *Xod-âmuzi*) című könyv a szerzői előszó szerint olyan nyelvtanulóknak készült, akik teljesen kezdők (legyen ez akár az első idegen nyelv, amelyet meg akarnak tanulni), és magyarországi utazást terveznek (14. oldal). Qâsemi, a szerző így szólítja meg olvasóját: „Tegyük fel például, hogy Ön nyaralás vagy egy rövidtávú munkamegbízás során Magyarországra utazik...”² (uo.). A célkorosztályt tehát pontosan nem határozza meg a szerző, azonban a fentiek alapján (magázó forma, munkaút stb.) az feltételezhető, hogy elsősorban a dolgozó, felnőtt, önálló egzisztenciával rendelkező réteg lehet a célközönség.³ Maga a nyelvkönyvtípus (*teach-yourself*) is ezt támasztja alá, hiszen a komoly belső motivációt és önállóságot igénylő autodidakta nyelvtanulási mód csak a felnőtt korosztály esetében működhet.

Készségfókusz tekintetében a szerző azt ígéri, hogy a könyvet alaposan tanulmányozó és a benne foglaltakat elsajátító nyelvtanuló „kétségtelenül elegendő tudással fog rendelkezni, hogy a legtöbb beszédhelyzetben mind szóban, mind írásban helyt álljon” (15. oldal). Előrebocsátom, hogy a könyvben egyáltalán nincs íráskészség fejlesztését célzó gyakorlat, illetve a beszédkészség fejlesztése is igen problematikus egy *teach-yourself* típusú könyv esetében, tehát valójában az olvasott szöveg értésének fejlesztését, melyhez az olvasmányok után egyszerű igaz-hamis típusú szövegértésre irányuló gyakorlatok vannak, illetve a könyvhöz tartozó hanganyagoknak köszönhetően (CD) a hallottszöveg-értés fejlesztését teszi lehetővé a kiadvány.

A nyelvi szint tekintetében a kiindulási szint (teljesen kezdő) világosan meg van határozva az előszóban, azonban a kimeneti szint kevésbé egzakt, mint azt fent láthattuk. A szerző mentségére szóljon, hogy a KER szintrendszerének használata Iránban nem jellemző. Természetesen vannak nyelvkönyvek, melyekben jelölve van a nyelvi szint, de ez általában nem jellemző, illetve Iránban nem kötelező.⁴ A vaskos, 527 oldalas könyvben foglalt

¹ Qâsemi, Abolfazl (2017): *Xod-âmuzi-ye zabân-e majâri. A magyar nyelv tanulása*. Farhang-e Šabâ, Tehrân. 527 oldal. ISBN 978-600-7049-83-9

² A könyvből származó magyar idézetek a saját fordításom eredményei.

³ Megjegyzem, a 18. fejezet címe („Milyen emberek voltak (sic!) a szülei?”) szintén arra enged következtetni, hogy az idősebb korosztály a célközönség.

⁴ Ha használnak is szintmegjelölést, azok az alábbiak: *mobtadi / dars-hâ-ye pâye* (beginner), *ebtedâyi* (elementary), *motavasset / miyâni* (intermediate), *fouq motavasset* (upper-intermediate), *pišrafte* (advanced), *fouq pišrafte* (proficiency). A szintmegjelölés esetlegességét jól illusztrálja, hogy a perzsa mint idegen nyelv népszerűsítését egyik fő feladatának tekintő *Bonyâd-e Sa‘di* saját kiadványaiban is hol használ szintmegjelölést, hol nem. Például Aħmad Šaffâr Moqaddam *Zabân-e fârsi* c. négy kötetes tankönyv + munkafüzet + CD sorozata (megj. 1386-7 AH. Š. / 2007-8 AD.) az első kötetet kivéve (*dars-hâ-ye pâye* 'beginner') nem használ szintmegjelölést, holott a tankönyvsorozat végén a nyelvtanuló egy erős B1-es

ismereteket elsajátító nyelvtanuló – ha figyelmen kívül hagyjuk, hogy a beszédképesség, illetve az írásképesség fejlesztésére a *teach-yourself* nyelvkönyvtípus nem a legmegfelelőbb – legjobb esetben egy A2-es szintet érhet el.

A tanulmányban a *Xod-âmuzi* című tankönyvet Weinbrenner (1986) komplex tankönyvkutatási modelljének produktumorientált nézőpontú leírásainak szempontjai alapján mutatom be és elemzem (1. ábra). A Weinbrenner-féle elemzési modelltől két ponton térek el. Először – mivel a modell gazdasági és társadalomtudományi tankönyvekre készült (*Wirtschaft und Sozialwissenschaft*) – a tudományelméleti dimenzióban felsorolt elemzési kategóriák helyett a nyelvkönyvek esetében a Némethné Hock és Ötvösné Vadnay által javasolt rendező elemek vizsgálatára fókuszálok (vö. Némethné–Ötvösné 1997: 21). Másodszor a *design* elemzésekor a tankönyvtest elemzésén túl a könyvhöz tartozó kiegészítő anyagokat is ismertetem és értékelem.

Dimensionen und Kategorien einer produktorientierten, wirtschafts- und sozialwissenschaftlichen Schulbuchforschung

Dimensionen	Kategorien
Wissenschaftstheorie	<ul style="list-style-type: none"> – Erkenntnisleitende Interessen – Aussagenanalyse – Begriffsbildung – Werturteile – Ideologien
Design	<ul style="list-style-type: none"> – Äußeres Design – Typografie – Farbe – Graphik
Fachwissenschaft (generelle Ebene von Sozialwissenschaften)	<ul style="list-style-type: none"> – Sachliche Richtigkeit – Aktueller wissenschaftlicher Diskussionsstand und Paradigmenwechsel – Kontroversität – Methoden
Fachdidaktik	<ul style="list-style-type: none"> – Fachdidaktischer Ansatz – Lernzielorientierung – Strukturierung und Sequenzierung – Reduktion und Transformation – Problemorientierung – Richtlinienbezug
Erziehungswissenschaft	<ul style="list-style-type: none"> – Erziehungswissenschaftliches Paradigma – Schulbuchtyp – Didaktische Funktionen – Methodische Funktionen – Textarten, Textstruktur und Textverständlichkeit – Kommunikations- und Interaktionsformen

1. ábra: Weinbrenner produktumorientált tankönyvelemzési modellje (Weinbrenner 1986: 327)

szintre juthat el. Ugyanakkor a *Lezzat-e xândan* c. olvasási készséget fejlesztő kiadvány (megj. 1395 AH. Š. / 2016 AD.) már az alcímében is jelzi a nyelvi szintet (*barâ-ye fârsi-âmuzân-e saħ-e piš-miyâni* va *miyâni* 'pre-intermediate, intermediate'), hasonlóképpen a szintén olvasási készséget fejlesztő országismereti nyelvkönyv, az *Irân-šenâsi* is (*barâ-ye fârsi-âmuzân-e saħ-e miyâni* va *fouq-miyâni* 'intermediate, upper-intermediate') (megj. 1395 AH. Š. / 2016 AD.).

2. Rendezőelemek

A jól átgondolt és széleskörűen használható nyelvkönyv egy olyan több elemből álló integrált rendszer, melyben a nyelvtanulás folyamatának minden összetevőjét azonos vagy közel azonos fontossággal vette figyelembe a nyelvkönyv írója az anyag összeállításánál (Némethné–Ötvösné 1997: 21). Ez azt jelenti, hogy ha az egyik rendezőelem kiemelt hangsúlyt kap, a többi elemnek úgy kell igazodnia hozzá, hogy a végeredmény a kompakt, minden nyelvi készséget egyformán fejlesztő, egységes nyelvi anyag legyen. Rendkívül nehéz ennek hiánytalan megvalósítása egy olyan könyv esetében, mely kezdő szintről indul, és fő rendezőelve alapján alapvetően tematikus-szituatív nyelvkönyvnek tekintendő. Ilyen a *Xod-âmuzi*, mely huszonegy fejezetből áll, és minden fejezet címe egy-egy beszédhelyzet (1. táblázat).

<i>Fejezet</i>	<i>Cím (beszédhelyzet)</i>	<i>Fejezet</i>	<i>Cím (beszédhelyzet)</i>
1.	Az útlevelét, legyen szíves!	12.	Hány éjszakára?
2.	Kérsz egy feketét?	13.	Én horgászni fogok apával.
3.	Pincér!	14.	És hol tanult táncolni?
4.	Mennyibe kerül?	15.	Kedves Rita!
5.	Hol van a Blaha Lujza tér?	16.	Nagyon jól éreztem magam.
6.	Mi újság?	17.	Mi a panasza?
7.	Hétfőn költözünk!	18.	Milyen emberek voltak a szülei?
8.	Imádok meccsre járni!	19.	Sokkal jobban tetszik.
9.	Nem tetszik fájni?	20.	Jobb lett volna, ha...
10.	Hétkor ott leszek.	21.	Hova menjünk?
11.	Hányas méretben kéri?		

1. táblázat: A *Xod-âmuzi* fejezetei

Ha a könyv első fejezetét tekintjük például (2. táblázat), azt találjuk, hogy a mintapárbeszéd (2. ábra) olyan nyelvtani elemeket tartalmaz nem vagy kevéssé gyakori és formulaikus szerkezetekben, amelyek a magyartanulást éppenhogy elkezdő nyelvtanuló számára nem érthetőek, bonyolultak, és nem is feltétlenül szükségesek. Ugyanakkor a kapcsolódó nyelvtani jelenségeket a lecke nem tisztázza, a tárgyalt grammatika bemutatásában pedig több tárgyi tévedés is előfordul (ld. később 5. ábra).

<i>Oldalszám</i>	<i>Első fejezet: tartalom</i>
33. oldal	Mintapárbeszéd: Az útlevelét, legyen szíves! (előtte a beszédhelyzet tömör ismertetése, utána „szószedet” perzsául)
34. oldal	Szövegértési feladat (igaz-hamis) Magyar személynevek, megszólítások
35. oldal	Tegezés és magázás egyes- és többesszámban
36. oldal	Üdvözlési és búcsúzási formulák a magyarban
37. oldal	Egyéb gyakran használatos kifejezések (a 'tessék' használata, magyar példák nélkül)
38. oldal	Nyelvtan 1: személyes névmás, alanyeset Nyelvtan 2: létige, jelen idő
39. oldaltól	Nyelvtan 3: határozott névelő Nyelvtan 4: nemzetiség Nyelvtan 5: intonáció

41. oldaltól	Gyakorlatok	Kérdések (3 válasz közül válassza ki a megfelelőt)
		Mi a helyes köszönési forma? (perzsául leírt találkozási helyzetek, időpont, helyszín stb. alapján)
		Mini párbeszéd (IBUSZ-iroda, egyéb kapcsolódó szavak)
		Alapadatok kérdezésének gyakorlása hiányos mondatokkal (pl. Neve? Foglalkozása?)
		Kérdések gyakorlása
		Melyik a helyes? (a/az)
		Válaszoljon az alábbi kérdésekre!
45. oldaltól	Összegzés	Mutatkozzon be!
		Újabb párbeszéd, több eddig nem ismertetett szóval, kifejezéssel (pl. szabad? ugye? stb.); majd hárommondatos igaz-hamis szövegértési feladat

2. táblázat: A Xod-âmuzi első fejezetének tartalma

گفت و گو	
رابرت استوارت، از ادینبورگ، به فرودگاه Ferihegy در بوداپست می‌رسد و به سمت کنترل گذرنامه می‌رود جایی که یک مرد جوان گذرنامه او را بررسی می‌کند.	
Fiatalember	Jó napot kívánok!
Robert	Jó napot!
Fiatalember	Az útlevelét, Igyen szíves!
Robert	Tessék.
Fiatalember	Köszönöm. Mi a neve?
Robert	Robert Stuart.
Fiatalember	Ön angol?
Robert	Nem, skót vagyok.
Fiatalember	Skót?
Robert	Igen, skót vagyok.
Fiatalember	Á, skót Értem. Rendben van. Vizontlátásra!
Robert	Vizontlátásra!
Az útlevelét, Igyen szíves!	گذرنامه لطفا!
Fiatalember	مرد جوان
Jó napot (kívánok)	روز بخیر (روز خوبی برایتان آرزومندم)
Tessék	بفرمایید.
Köszönöm	متشکرم.
Mi a neve?	اسمتان لطفا؟

2. ábra: A Xod-âmuzi első dialógusa (33. oldal)

Könnyen belátható, hogy az „Útlevelét, legyen szíves!” elnevezésű beszédhelyzet (2. ábra) tartozó dialógus nyelvtanát a kezdő nyelvtanuló nem fogja érteni, így a párbeszéd után teljes mondatfordítások olvashatóak, bármiféle grammatikai magyarázat nélkül. A legtöbb MID-nyelvkönyv már az első leckékben megismerteti a tanulót az üdvözlési és búcsúzási formulákkal, amelyek ugyan nyelvtanilag összetett formációk, azonban elengedhetetlen elemek a kommunikáció elindításához, és a tanulóknak nem is szükséges ezen a ponton ismerniük a kifejezések grammatikai felépítését. Azonban a tárgyrag, a birtokos szerkezet és az egyes szám harmadik személyű nominális mondat használata a legelső szövegben más jellegű mondatokban (*Az útlevelét, legyen szíves! Mi a neve? Ön angol?*) már zavart okozhat egy kezdő autodidakta nyelvtanulónak.

A Némethné és Ötvösné (1997) által javasolt rendezőelemek érvényesülése tekintetében megállapítható, hogy a *Xod-âmuzi* egy tematikus-szituatív nyelvkönyv, melyben a nyelvtan ismertetése véletlenszerűen, a kiválasztott mintapárbeszéd egy-egy nyelvtani jelenségét bemutatva, de strukturálatlanul és átgondolatlanul jelennek meg. A lexika bővítése az adott fejezet témakörében kielégítő, azonban mivel gyakorlatilag csak szövegértési feladatok találhatóak a könyvben, komoly kétség támadhat a tekintetben, hogy a pusztán e könyvből magyarul megtanulni szándékozóból hogyan válhat aktív nyelvhasználó írásban és szóban egyaránt. Mindehhez hozzájárul a nyelvi alapkészségek fejlesztésének meglehetősen hiányos volta: a könyv egyedül az olvasott szöveg értésének készségét fejlesztheti, illetve minimálisan a hallottszöveg-értést is, már amennyire a CD-ről meghallgatható minipárbeszédök önmagukban elegendőek a terület fejlesztésére. Ugyanakkor a beszédképesség és az írásképesség fejlesztésére a kiadvány alkalmatlan.

3. Design és kiegészítő anyagok

A *Xod-âmuzi* egy kis formátumú, de vastag könyv (215x145 mm / 35 mm). Annak ellenére, hogy nem régi (2017-es) kiadvány, az aktuális nyelvkönyvtrendeket egyáltalán nem követi: rossz minőségű vastag papírra van nyomtatva, fekete-fehér, illusztrációk csak elvétve találhatóak benne (3. ábra). Összességében egy nem kimondottan a tanulást motiváló, vonzó külsejű könyvvel állunk szemben, ami azért is nagyon sajnálatos, mert egy egyéni, mi több, autodidakta nyelvkönyv esetében a tanulásra ösztönzőbb külső elvárható lenne. Szintén a könyv jellegéből adódóan szerencsésebb volna, ha a nyelvtanulónak lenne helye saját jegyzetek, összefoglalók készítésére.

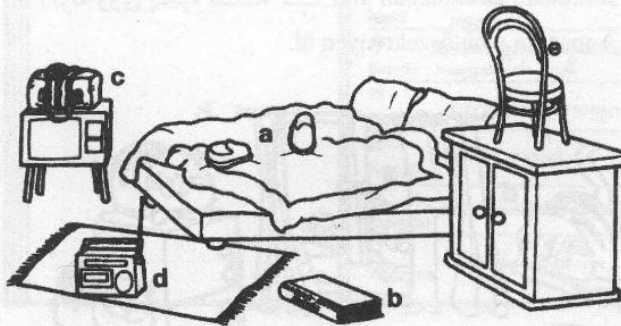
Azt lehetne gondolni, hogy a könyvet kiegészítő online anyagok kárpótolnak a fenti hiányosságokért, azonban itt is újabb csalódás éri a nyelvtanulót. A nyelvkönyvben is hirdett www.zabanmajari.ir fő funkciója a könyv online értékesítése. Ezen felül rendszerezés nélkül feltöltött, túlnyomórészt perzsa nyelvű országismereti, illetve néhány nyelvi (elsősorban lexikát ismertető) tartalom található a honlapon. A bejegyzések 2018 januárja és 2018 áprilisa között kerültek feltöltésre; azóta nem került fel újabb tartalom. (NB. A weboldalon található anyagok nagy része elsősorban a nyelvkönyv egy-egy részének minimálisan átdolgozott változata, l. pl. *Resturân-hâ* 'Éttermek', vö. *Xod-âmuzi* 71–72. oldal).⁵

⁵ <http://zabanmajari.ir/%d8%b1%d8%b3%d8%aa%d9%88%d8%b1%d8%a7%d9%86-%d9%85%d8%ac%d8%a7%d8%b1%db%8c/>

فصل ۷ / ۱۶۳

۵) Karcsi (کارچی) کمی شلخته است (تصویر زیر). مخصوصاً زمانی که فیلم جالبی در تلویزیون پخش می‌شود، نمی‌تواند وسایلش را سر جایشان قرار دهد. وسایلش کجا هستند؟ جملات کاملی با کلمات داده شده بنویسید. اولین جمله برای شما نوشته شده است.

a A papucs az ágyon van.

به کلماتی که در ادامه آمده است نیاز پیدا خواهید کرد:

ágy (-at)	تخت‌خواب	szék (-et)	صندلی
szótár (-t)	فرهنگ لغت	táska	کیف
föld (-et)	کف زمین، کف اتاق	tévé	تلویزیون
szekrény (-t)	کمد	szőnyeg (-et)	فرش

۶) به این سوالات پاسخ‌های کامل دهید.

a Ha ma szerda van, milyen nap volt tegnap?
b Ha ma szombat van, milyen nap lesz holnap?
c Ha ma vasárnap van, milyen nap volt tegnapelőtt?
d Ha ma kedd van, milyen nap lesz holnapután?

tegnap (-ot)	دیروز
holnap (-ot)	فردا

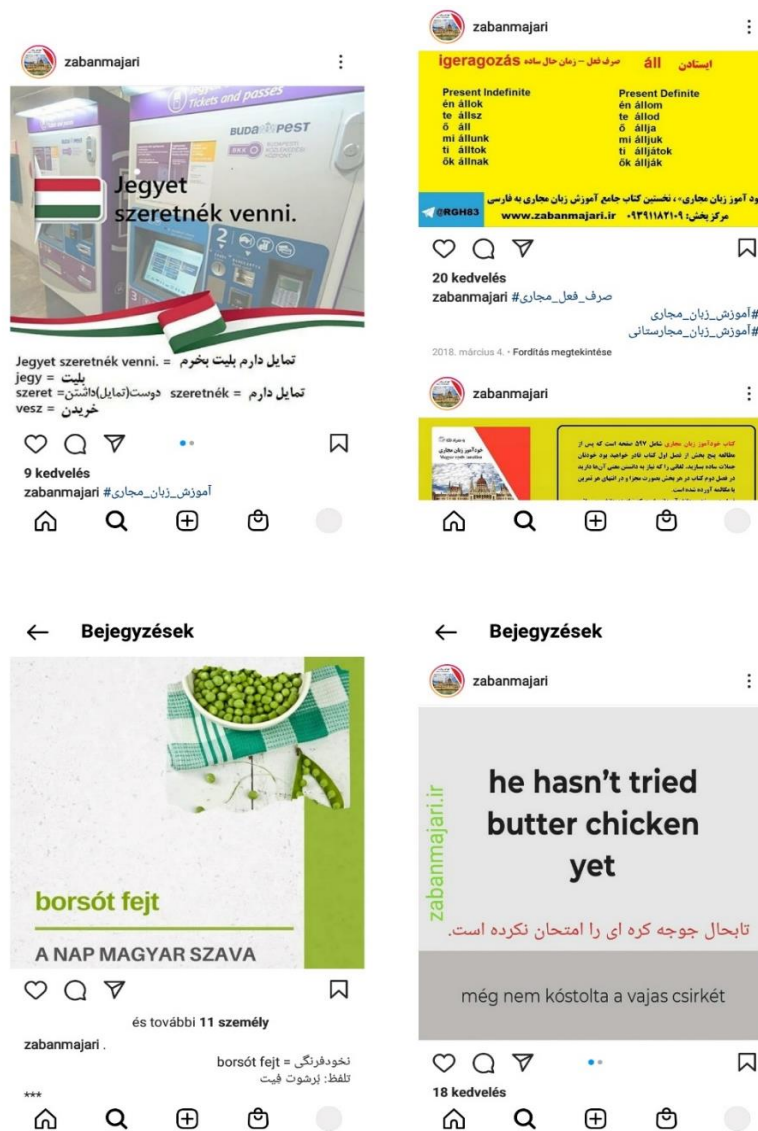
3. ábra: A Xod-âmuzi grafikája és tipográfiája (163. oldal)

Közösségi oldalakon is hirdeti magát a *Xod âmuzi*,⁶ és a hivatalos honlappal szemben itt friss bejegyzések is találhatóak. Mivel az új tartalmak a különféle közösségi média felületeken egyszerre jelennek meg, egyben ismertetem azokat az Instagram alapján. Az oldalnak 2188 követője van; első bejegyzése 2018. február 28-án jött létre, azóta összesen 335 bejegyzés készült. Ez azt jelenti, hogy átlagosan heti 1–2 bejegyzés kerül fel az oldalra. Az alábbi bejegyzéstípusokkal lehet találkozni: a nap szava, nyelvi percek, napi ellentétek, villámkvíz, igeragozás, élőnyelvi szituációban használható mondatok (angol–magyar–perzsa vagy a mondat szavai egyenként lefordítva), szólisták, országismereti vagy kultúrtörténeti bejegyzések. A bejegyzéstípusok teljesen véletlenszerűen követik egymást, nincs határozott koncepció, ahogy jól körülhatárolható nyelvi szint sem állapítható meg. Viszont mindezeknél súlyosabb probléma, hogy lépten-nyomon tárgyi tévedésekkel, hibákkal szembesülünk a bejegyzésekben – ezeket illusztrálja példaképpen a 4. ábra.

A 'teljes mondat szómagyarázatokkal' bejegyzéstípusra hozott példában a szómagyarázatoknál az E/3 jelen idejű igealak (*szertet, vesz*) főnévi igenévvel lett lefordítva,

⁶ <https://www.facebook.com/zabanmajari/>; <https://www.instagram.com/zabanmajari>. A Twitter-oldal megszűnt.

valamint a fordítás alapján nem világos a *szeret* és a *szeretne* közötti különbség. Az 'igeragozás' bejegyzéstípusnál az *áll* ige határozott ragozásának kiegészítő magyarázatok nélküli bemutatása a szerző nyelvi kompetenciáját, de legalábbis nyelvészetben való jártasságát kérdőjelezi meg. Bizonyos kifejezésekben ugyan előfordul a tranzitív *áll* ige határozott ragozással (pl. *állja a kritikát, állja a sarat, állja a szavát, állja a számlát* stb.), önmagában azonban az *áll* intranszitiv ige, és határozatlan igeragokat kap. Ez megzavarhatja a kezdő, autodidakta nyelvtanulót. A 'nap szava' bejegyzéstípus egyik eleme egy igei kifejezés: *borsót fejt*. Perzsa fordítása azonban csak egy főnév: *noxod-farangi* 'zöldborsó', amely ebben a formában szintén félrevezető. Végül a 'teljes mondat fordítással' bejegyzéstípusnál egy – a könyvre is jellemző – helyesírási hibát láthatunk: nevezetesen a mondatkezdő nagybetűk és a mondatzáró írásjelek hiányát.

4. ábra A 'zabanmajari' Instagram-bejegyzései: a) teljes mondat szómagyarázatokkal, b) igeragozás, c) a nap szava, d) teljes mondat fordítással

Összességében tehát a *Xod-âmuzi* kiegészítő anyagairól megállapíthatjuk, hogy nyelvi szempontból erősen kifogásolhatóak, és szerepük elsősorban nem a tanítás, hanem a közösségi oldalak azon tulajdonságát használja ki, hogy remekül funkcionálnak

reklámfelületként, és mivel viszonylagos rendszerességgel jelennek meg új bejegyzések, egyre több potenciális vevőhöz juthat el az ingyenes hirdetés.

4. Szakmai tudományosság

Láthattuk, hogy a fent bemutatott közösségi oldalakon megjelent anyagokban is gyakran fordulnak elő nyelvtani hibák, sajnos nincs ez másképp a nyelvkönyvvel sem. Megjegyzem, az iráni könyvkiadási gyakorlatban nem kötelező szakmai és/vagy nyelvi lektornak átnéznie a kiadványt. Mindkettő bővelkedik azonban a javítanivalókban; szemléltetésképpen csak egy nyelvtani jelenségkör bemutatását emelem ki az első fejezetből (5. ábra). Az 5. ábrán szemléltetett módon az első leckében ismerkedik meg a tanuló a létige jelen idejű ragozásával, mely természetesen a személyes névmások alanyesetével együtt van bemutatva. A személyes névmások zárójelben szerepelnek a létige ragozott alakjai mellett: jelezvén, hogy elmaradhatnak. Egy lappal előbb (a 37. oldalon) a személyes névmásokat ismertető táblázat alatt a következő grammatikai magyarázatot olvashatjuk: „Be-joz *ő* va *ők*, zamâyer-e šaxši-ye digar ma^cmulan nâdide gerefte mi šavad.” Azaz: „az *ő* és *ők* személyes névmás kivételével a személyes névmások általában nem jelennek meg.” Ez nem egészen így van: igaz, hogy pragmatikailag a harmadik személy kevésbé egyértelműen azonosítható a beszédhelyzetben, mint az első vagy a második személy, ugyanakkor – mivel a magyarban az igei személyragok egyértelműen utalnak az alany számára és személyére – ha a mondatban az alany hangsúlytalan, a személyes névmással kifejezett alany harmadik személyben is elmarad(hat). Megjegyzem, ha a könyv írója következetes lenne, a vonatkozó táblázatban az *ő*, illetve az *ők* személyes névmást nem tenné zárójelbe, ám éppen ez a következetlenség okozza, hogy ebből a szempontból nem hibás a táblázat.

۲) افعال بودن (Lenni (to be))		
	مفرد	جمع
vagyok (<u>én</u>)	من هستم (mi) vagyunk	ما هستیم
(te) vagy	تو هستی (ti) vagytok	شما هستید
(maga) van	شما هستی. <u>رسمی</u> (maguk) vannak	شما هستید.
(ön) van	شما هستید. <u>بسیار رسمی</u> (önök) vannak	شما هستید.
(ő) van	او هست (ők) vannak	آنها هستند
Van و vannak زمانی که افراد را توصیف می کنید یا شغل و تابعیتشان را می گوئید نادیده گرفته می شوند.		

5. ábra: Xod-âmuzi (38. oldal)

Az ábrán fellehető további hibák a következők:

- 1) Véltetően szerkesztési hiba, de nagyon zavaró, hogy a személyes névmás–létige sorrend egyes szám első személyben felcserélődik; az autodidakta nyelvtanuló azt gondolhatja, ez a szerkezet eltér a többitől.
- 2) A magázó formák között mind a *maga/maguk*, mind az *ön/önök* személyes névmás szerepel. A hozzájuk fűzött magyarázat szerint az előbbi *rasmi* (formális), az utóbbi pedig *bištar rasmi* (még formálisabb). Ahogy azonban Domonkosi (2002) kérdőíves vizsgálatában is kimutatta, manapság a *magát* az anyanyelvi beszélők nagy része stigmatizálónak, sértőnek érzi: „az adatközlők 59,4%-a tartotta negatívnak, bántónak a *maga* névmást. Ez az arány ráadásul a 35 év alattiak körében magasabb (81,2%), mint az idősebbek körében, és ez azt jelenti, hogy napjainkban erősödik a névmás bántó értékének érzete” (Domonkosi 2002).⁷ Úgy vélem, a nyelvtanulás elején elegendő egy udvarias személyes névmási formát elsajátítania a tanulónak a tisztelet kifejezésére – ez pedig az *ön(ök)*, ahogy az a jelenleg a nyelvkönyv piacon hozzáférhető, magyar szerzők által kiadott nyelvkönyvek mindegyikében szerepel.
- 3) Véltetően nyomda- vagy gépelési hiba miatt szerepel a táblázatban *önök* helyett „önök”.
- 4) A táblázat alatt szereplő kiegészítő megjegyzésben a *van* és a *vannak* használatáról ezt olvashatjuk: „*Van o vannak zamâni ke afrâd râ toušif mi konid ya šoğl o tâb^ciyyatešân râ miguyid nadide gerefte mi šavad.*” Azaz: „a *van* és a *vannak* nem jelenik meg a mondatban, amikor (ön) egy személyt jellemez, vagy megadja egy személy foglalkozását és nemzetiségét.” A magyarázat tehát azt hangsúlyozza, hogy személyek jellemzése esetén nem szerepel a létige az egyes és többes számú harmadik személyű névszói állítmányos mondatban, holott tárgyak esetében is hasonlóan működik a nominális mondat: ha a mondat minősítést, tulajdonítást, besorolást vagy azonosítást fejez ki, mindig elmarad jelen idő kijelentő mód harmadik személyben a létige (Hegedűs 2000: 217). A későbbiekben ugyan ilyen mondatokkal is találkozunk – például a második fejezet első párbeszédében a kávéról beszélgetvén az egyik szereplő ezt mondja: „Egy kicsit erős, de nagyon finom” (49. oldal) –, itt azonban nem hangzik el magyarázat sem az alany, sem a létige jelen nem létére vonatkozóan, pedig az autodidakta tanulóban nagy valószínűséggel felmerülnek ezzel kapcsolatos kérdések. A pontatlan szabályismertetés már csak azért is meglepő, mert a perzsában van egy hasonló jelenség, igaz, csak egyes számban: ott, ahol a magyarban kiteszük a létigét, a perzsában a létige E/3 szabályos alakját, a *hastot* kell használni; ahol pedig a magyarban nem jelenik meg a létige, ott a perzsában a létige E/3 redukált alakját, az *astot* kell használni – függetlenül attól, hogy az alany személy-e vagy sem.

5. Szakdidaktika

A könyv előszavában a szerző részletesen ismerteti az egyes leckék felépítését és azt, hogy milyen metódusokat javasol a nyelvtanulónak az egyes fejezetek feldolgozásához. Ezenkívül nyelvtanulással kapcsolatos általános módszertani tanácsokat is ad. A következőkben ezeket mutatom be a nyelvtanítási-tanulási tartalmak szerinti elrendezésben.

5.1. Grammatika

⁷ Domonkosi (2002) a mai magyar nyelvhasználat négy leggyakoribb nemtegező formájaként a magázást, az önzést, a tetszikelést, illetve a harmadik személyű igealakok melletti névmáskerülést nevezi meg.

A szerzői előszó szerint minden fejezet nyelvtani része olyan grammatikai jelenségeket ismertet, amelyek a bemutató párbeszédben előfordulnak; a grammatikai magyarázatok célja egyszerűen és világosan ismertetni a tárgyalt jelenséget. (Az előző fejezetben láthattunk, hogy ez nem minden esetben teljesül.) A szerző szerint a gyakorlatok a nyelvtani ismeretek és a szókincs együttes elmélyítésére szolgálnak, ugyanakkor a könyv feltűnően kevés és elsősorban szóban elvégzendő feladatot tartalmaz.

Szintén ellentmondás feszül a nyelvtani szerkezetek tanulásához javasolt módszer és a könyv által felkínált tanulási lehetőségek között. A szerző ugyanis azt javasolja, hogy a nyelvtanuló ne törekedjék a szabályok memorizálására, hanem inkább a megadott példákat memorizálja, és ennek révén analogikusan fogja tudni használni a megtanult nyelvi szerkezeteket más beszédhelyzetekben is. Ehhez képest azonban a könyv nagyon kevés példamondatot tartalmaz, ami nem biztosít elegendő nyelvi anyagot az analógiás alkalmazáshoz. Emellett tudományosan megkérdőjelezhető az is, hogy a tankönyvből egyedül, autodidakta módon (valószínűleg forrásnyelvi környezetben) tanuló felnőttek (akiknek a nyelvkönyv íródott) alkalmazzák-e, illetve képesek-e alkalmazni azt az anyanyelven működő ösztönösséget, amire a szerző hivatkozik, amikor kijelenti, hogy addig kell egy-egy nyelvtani problémát ízlelgetni, amíg nem kezdi el az ember ösztönösen használni azt. Mindehhez a szerző azt a szinte abszurd kijelentést fűzi, hogy amíg ez meg nem történik, nem szabad új nyelvtani jelenséggel megismerkedni. Ehhez előnyösnek találja az autodidakta nyelvtanulást, ahol a tanulónak senkihez sem kell alkalmazkodnia, a maga tempójában haladhat.

5.2. Szókincs

A szerzői előszóban a lexika tanulásával kapcsolatban azt olvashatjuk, hogy a párbeszéddek után csak a „fontos szavak és kifejezések” listája olvasható a perzsa jelentéssel; a szöszedetben nem szereplő elemekre vonatkozóan Qâsemi azt tanácsolja, azokat „tippelje meg” (*hads bezanid*) a tanuló, és csak akkor nézze meg a jelentésüket a könyv végén található szójegyzékben, ha ez nem sikerült. A szavak memorizálásával kapcsolatos tanácsa azért furcsa, mert azt javasolja, első körben jelentés nélkül rögzítse a tanuló a szavak hangalakját, s csak második és harmadik körben rendeljen hozzájuk jelentést. Tanácsa értelmében a tanuló néhányszor hangosan ismétlje el a szót, s ha ily módon már rögzített körülbelül tízet, próbálja megadni a szavak pontos jelentését perzsául, majd ugyanezt gyakorolja visszafelé is. A mélyebb bevésés érdekében az írás és a hangos kiejtés együttes gyakorlását, illetve szókétyák készítését is javasolja.

5.3. Kiejtés

Az első fejezetet egy *Kiejtés* című bevezető rész előzi meg, amely megismerteti a tanulót a magyar nyelv beszédhangjaival. A beszédhangok, illetve ez egyes beszédhangokra hozott példaszavak a könyvhöz mellékelt CD-n is meghallgathatóak. A hangok pontos azonosításához indokolatlan módon nem perzsa, hanem angol szavakat hoz példának, ráadásul néhol elég erős perzsa akcentussal kell az angol szót elképzelnünk, hogy a példa elfogadható legyen (pl. 'a' mint az angol *hot* 'o'-ja; *hat*). Ez az eljárás főként azokban az esetekben erősen megkérdőjelezhető, amikor a magyar hangnak van perzsa megfelelője, az angol megfeleltetés azonban nem pontos vagy körülményes. Téves állítás is található: a mássalhangzók kapcsán a szerző azt írja, hogy „a magyarban a mássalhangzókat egy vagy két

betűvel írják, kivétel ez alól a 'dzs', amit úgy ejtünk, mint a perzsa *že-t* (ژ) (24. oldal). Ezzel szemben a *že* betű hangértéke a perzsában mindig /zs/ (l. *zseb*), ugyanakkor a /dzs/ hang jelölésére a perzsában a *jim* betű (ج) használatos. Viszont a *dzs* betű és a hozzá tartozó hangérték ismertetésekor az alábbiakat olvashatjuk: „'dzs' mint az angol *jam* 'j'-je; *dzsem*” (25. oldal). A sem az angol, sem a perzsa hangkészletében nem szereplő hangokat (pl. /ö/, /ő/, /ü/, /ű/, /gy/, /ny/, /ty/) az angol példa után körülírással igyekeznek pontosítani. Például: „'ö' mint az angol *polite* 'o'-ja; *ön* – kerekítse az ajkát”; „'gy' mint az angol *during* 'd'-je; *Gyula* – a nyelvét nyomja a szájpadrásra.”

Az angol példák, a homályos vagy téves magyarázatok és a CD-n elhangzó csupán egy-egy magyar hívószó valószínűleg nem elegendő ahhoz, hogy az otthon egyedül tanuló egyén szert tegyen a magyar beszédhangok megfelelően érthető kiejtésére.

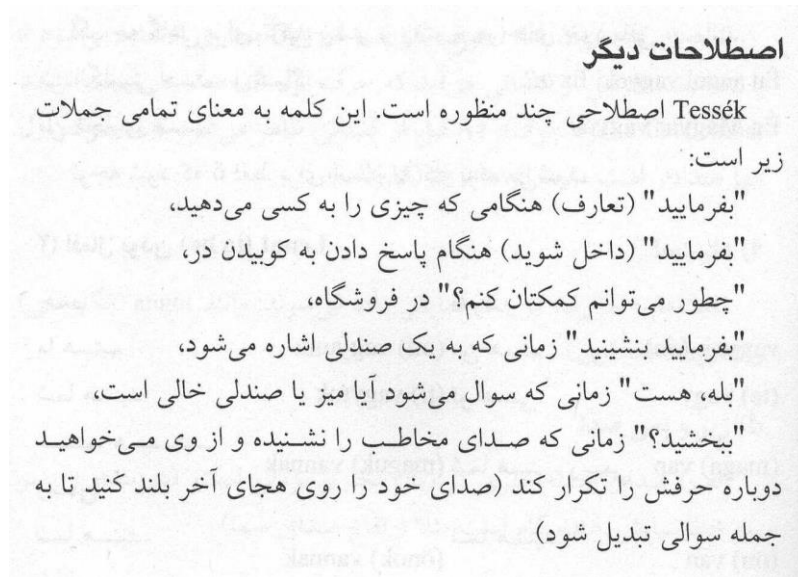
A későbbiekre nézve a szerző azt javasolja, hogy a nyelvtanuló először hallgassa meg az adott fejezethez tartozó párbeszédet úgy, hogy közben olvassa is a szöveget. Ha megértette a szöveg „lényegi mondandóját”, újra hallgassa meg a szöveget, de ez alkalommal már ne olvassa, hanem csak hallgassa, miközben a kiejtésre és a hanglejtésre koncentrál, végül próbálja meg a hallottakat mondatról mondatra elutánozni. A hangok, a hanglejtés és a hangsúlyozás gyakorlásával kapcsolatban praktikus és megszívlelendő javaslatok: a tanuló próbáljon meg nyelvórákon részt venni, vagy anyanyelvű beszélőkkel beszélgetni. Ha azonban ezek a lehetőségek nem állnak rendelkezésére, hallgasson Podcastokat vagy híreket, hiszen a nyelv hangzásvilágának megismeréséhez ezek is remek módszerek. Végül azt tanácsolja, hogy a nyelvtanuló készítsen felvételt arról, ahogy eljuttassa a dialógusokat, majd hasonlítsa össze saját kiejtését a CD-n található kiejtéssel. A kiejtés elsajátítását segítheti, hogy hasonulási szabály érvényesülése esetén zárójelben megadja a kiejtendő hangalakot: pl. „*egészségedre!* ejtse: *egészségedre*”). A *talaffoż konid* 'ejtse' megjegyzés használata azonban nem következetes: pl. „*Fáradt (fáratt) vagyok*” (50. oldal), így a kevésbé szemfüles autodidakta tanuló akár arra is gondolhat, hogy ezekben az esetekben alternatív írásmódokról és/vagy hangalakokról van szó, ami akár a helyesírás elbizonytalanítását is eredményezheti.

5.4. Helyesírás

Helyesírási szabályokra a könyv egyáltalán nem tér ki. A magyar mondatokban sokszor a mondatkezdő nagybetű használata és a mondatvégi írásjel is elmarad. Írásbeli szövegalkotó gyakorlatok sem szerepelnek a nyelvkönyvben, így megállapíthatjuk, hogy könyv nem foglalkozik a helyesírással.

5.5. Pragmatika

A *Xod-âmuzi* nagy hangsúlyt fektet a kulturális ismeretek gyarapítására, így gyakran kerülnek elő funkcionális, illetve gyakorlati jellegű információk – pl. a nevek és a megszólítások (34–35. oldal), a tegeződés-magázódás (35–36.) vagy a tessék használata kapcsán (37. oldal) (ld. 6. ábra).

6. ábra: A 'tessék' használatának ismertetése a *Xod-âmuziban* (37. oldal)

Sajnálatos módon azonban egyik, a pragmatikai ismeretek bővítését célzó rész sem tartalmaz egyetlen magyar nyelvű példát sem (mint ahogy a 6. ábra is szemlélteti), így alkalmatlanok arra, hogy bemutassák a pragmatikai jelenségek működését a nyelvhasználatban. A leírások nemcsak a beszédkontextust nem jelölik, de még mondatba sem ágyazzák a kérdéses nyelvi kifejezéseket. Ezért ezek a hasznosságukhoz képest viszonylag terjedelmes ismertető legfeljebb nyelvi érdekességekkel szolgálnak, mintsem valódi tanulási lehetőséggel.

6. Országismeret (neveléstudomány)

Mint *teach-yourself* típusú, önálló tanulásra szánt könyv, a *Xod-âmuzi* egyetlen szempontból képes viszonylag problémamentesen működni, mégpedig az aktuális fejezetekhez kapcsolódó ország- és kultúraismereti jegyzetek területén. Szemléltetésképpen az éttermi szituációt feldolgozó 3. fejezetben (*Pincér!*) a nyelvtanuló megismerheti a különböző vendéglátóipari egységeket (étterem, önkiszolgáló étterem, bisztró, büfé, falatozó, pecsenyész, lángosütő, csárda), a fizetéssel kapcsolatos szokásokat (pl. borralaló), a magyar étkezési szokásokat stb.

Ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy némely ponton kissé idejétmúltnak, porosnak tűnik az egyébként napjainkban kiadott könyv (2017) néhány információja: manapság például sokkal inkább járunk gyrososhoz, pizzériába és kínaiba, mint bisztróba, falatozóba vagy pecsenyészhez. A párbeszédekben is olykor olyan érzése van az embernek, mintha a nyolcvanas évekből származó szöveget olvasna / hallgatna. A 10. fejezet (*Hétkor ott leszek*) dialógusában például Gábor először tévesen tárcsáz (Márta helyett az állatkertet hívja), majd újratárcsázáskor a hangfelvételen hallható, ahogy a készülék tárcsája forog. Amikor végre sikerül Mártával beszélnie, elhívja a Bástya moziba megnézni egy filmet, és megjegyzi, hogy majd a Moszkva térről fog jönni. Ehhez képest ma már mobilon hívjuk egymást (vagy üzenetet küldünk), de már a kilencvenes években is inkább nyomógombos telefonok voltak; a Bástya mozi 1998. december 30-án végleg bezárt; a Moszkva tér pedig 2011-ben visszakapta régi nevét, és azóta is Széll Kálmán tér. Így tehát az is kérdéses, mennyire nyújt reális képet a könyv a mai magyar kultúráról, szokásokról és hétköznapokról.

7. Összefoglalás

Abolfazl Qâsemi *Xod-âmuzi-ye zabân-e majâri. A magyar nyelv tanulása* (2017) című MID-tankönyve üdvözlendő vállalkozás, ugyanakkor szakmailag számos ponton kritikával kezelendő. Az önálló tanulásra szánt nyelvkönyv sokszor pontatlan vagy kifejezetten hibás nyelvtani magyarázatain, gyakran pongyola fordításain és az egyéb fent ismertetett, a szerző hiányos nyelvi-nyelvtanári kompetenciájából fakadó hiányosságokon az autodidakta nyelvtanuló nagy valószínűséggel nem tud kiigazodni tanári magyarázatok és pontosítások nélkül. A könyvnek ugyanakkor pozitívuma, hogy nagy hangsúlyt fektet a kulturális ismeretek gyarapítására, így a magyar nyelvvel és kultúrával forrásnyelvi környezetben ismerkedni vágyó tanuló a magyar mindennapokhoz kapcsolódóan praktikus ismeretekre tehet szert. Szintén méltatást érdemel, hogy minden fejezetben található olyan funkcionális szempontú ismertető, amely egy-egy kifejezés használati körét igyekszik minél pontosabban felvázolni.

Irodalom

- Domonkosi Ágnes 2002. *Megszólítások és beszédpartnerre utaló elemek nyelvhasználatunkban*. A Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványa 79., Debrecen.
- F. Dárdai Ágnes 1999. Tankönyvelemzési modellek a nemzetközi tankönyvkutatásban. *Iskolakultúra* 9/4: 44–53.
- Hegedűs Rita 2002. A nominális mondatok funkcionális szempontból. *Hungarológia* 2/1–2: 215–222.
- Némethné Hock Ildikó – Ötvösné Vadnay Marianna 1997. A bőség kosara, avagy hogyan válasszunk jól nyelvkönyvet? *Iskolakultúra* 7/11: 20–28.
- Weinbrenner, Peter 1986. Kategorien und Methoden für die Analyse wirtschafts- und sozialwissenschaftlicher Lehr- und Lernmittel. *Internationale Schulbuchforschung* 8/3: 321–337.
- Zaláné Szablyár Anna – Petneki Katalin 1997. *Hogyan válasszunk nyelvkönyvet? Az iskolai nyelvoktatásban használt nyelvkönyvek, tanulási és tanítási segédletek minősítési rendszere*. Soros oktatási füzetek. Soros Alapítvány, Budapest.

Torma, Katalin

A Hungarian coursebook for Persian speakers: *Xod-âmuzi-ye zabân-e majâri*

The present paper introduces and analyzes a recently published (2017) Hungarian language-book for Persian speakers. Although it should be of major importance that a book written for such a special audience is published, unfortunately it leaves us disappointed on account of the methodological problems, grammatical inaccuracies and factual errors negotiated and illustrated in the review.